

UNIVERSITY OF MUMBAI

Syllabus for S.Y.B.A (Geography) (CBCS)

Revised Syllabus w.e.f. the academic year 2022-23

Paper – II Semester – III

Title: Geography of Maharashtra

Course code: UAGEO 301 Credits: 03

Course Objectives:

1. To acquaint student with the location, administrative and physical environment of Maharashtra
2. To make them understand the spatial distribution of various physical conditions of Maharashtra
3. To assess various resources found in Maharashtra
4. To make them understand the problems and measures to develop agricultural, livestock and fisheries resources of Maharashtra.
5. To acquaint students with different cartographic skills such as map reading and map-filling.
6. To provide students an insight to the subject of Geography of Maharashtra from the viewpoint of competitive examination as well as its application in daily life.

UNIT	TOPIC	NO. OF LECTURES
Unit I	Maharashtra: Location, Physiography, Rives and Climate	9 Lectures
	1.1 Introduction –Location and its significance 1.2 Physiographic Divisions of Maharashtra 1.3 Major Rivers basins of Maharashtra 1.4 Maharashtra climate –seasons and monsoon distribution	
Unit II	Maharashtra: Soil, Forest, Minerals and Energy Resources	9 Lectures
	2.1 Definition of soil-Importance of soil, types of soils, soil related issues and conservation measures. 2.2 Definition of forest-Importance of Forest, types of forests, forest related issues and conservation of forest. 2.3 Definition of Mineral- Types of Minerals, mineral related issues and its conservation 2.4 Define energy resources, types of Energy resources, problems related to energy resources. Need for conservation of energy, measures of energy conservation.	
Unit III	Maharashtra: Agriculture, Livestock and Fishing	9 Lectures
	3.1 Definition of Agriculture- Types of agriculture – major agricultural regions- 3.2 Problems associated with agriculture and solutions 3.3 Definition of Livestock resources- Distribution of livestock resources. Issues related with livestock resources and solutions 3.4 Define Fisheries – Types of fisheries - Fishing related issues and its conservation-	

UNIT	TOPIC	NO. OF LECTURES
Unit IV	Industrial Regions, Transportation and Communication sector	9 Lectures
	4.1 Types and characteristics of Industries (Heavy industries, sugar industry, textile industry and chemical industry) 4.2 Factors of industrial location -Industrial regions of Maharashtra 4.3 Definition of Transport and Communication – Types of Transport – Network of Transport Development in Maharashtra 4.4 Issues related with industrial regions and transport development	
Unit V	Practical	9 Lectures
	5.1 Map Filling of important geographical features on outline map of Maharashtra related to units covered with units I to IV 5.2 Construction of Map – Choropleth, Isopleth, Dot map and Pictogram and Flow map related to units covered with units I to IV	

Question paper pattern 100 marks

- Q.1. (Unit I) Attempt any two questions out of three. 20
Q.2. (Unit II) Attempt any two questions out of three. 20
Q.3. (Unit III) Attempt any two questions out of three. 20
Q.4. (Unit IV) Attempt any two questions out of three. 20
Q.5.A. (Unit V) Map filling - Maharashtra 10
Q.5.B. (Unit V) Thematic map- construction 10

मुंबई विद्यापीठ
S.Y.B.A अभ्यासक्रम (भूगोल) (CBCS)
शैक्षणिक वर्ष 2022-23
पेपर - II सेमिस्टर - III
पेपरचे नाव:- महाराष्ट्राचा भूगोल
कोर्स कोड: UAGEO 301 क्रेडिट्स: 03

अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे:

1. विद्यार्थ्यांला महाराष्ट्रातील स्थान, प्रशासकीय आणि भौतिक वातावरणाची ओळख करून देणे.
2. त्यांना महाराष्ट्रातील विविध भौतिक परिस्थितींचे अवकाशीय वितरण समजावून देणे.
3. महाराष्ट्रात सापडलेल्या विविध संसाधनांचे मूल्यांकन करणे.
4. त्यांना कृषी, पशुधन आणि मत्स्यपालन संसाधने विकसित करण्यासाठी समस्या आणि उपाययोजना समजून देणे.
5. महाराष्ट्राचा नकाशा वाचन आणि नकाशा भरणे यासारख्या विविध कार्टोग्राफिक कौशल्यांसह विद्यार्थ्यांना माहिती देणे.
6. विद्यार्थ्यांना स्पर्धात्मक दृष्टिकोनातून महाराष्ट्राच्या भूगोल विषयाची माहिती देणे.

घटक क्र.	घटकाचे नाव	तासिका
I	महाराष्ट्र: स्थान, भौतिकशास्त्र, नदी आणि हवामान	09
	1.1 परिचय - स्थान आणि त्याचे महत्त्व 1.2 महाराष्ट्राचे भौतिकशास्त्रीय विभाग 1.3 महाराष्ट्रातील प्रमुख नद्या खोरे 1.4 महाराष्ट्र हवामान - ऋतू आणि मान्सून वितरण	
II	महाराष्ट्र: माती, वने, खनिजे आणि ऊर्जा संसाधने	09
	2.1 मातीची व्याख्या- मातीचे महत्त्व, मातीचे प्रकार, मातीशी संबंधित समस्या आणि संवर्धन उपाय. 2.2 जंगलाची व्याख्या- जंगलाचे महत्त्व, जंगलांचे प्रकार, जंगलाशी संबंधित समस्या आणि जंगलाचे संवर्धन. 2.3 खनिजांची व्याख्या- खनिजांचे प्रकार, खनिज संबंधित समस्या आणि त्याचे संवर्धन 2.4 ऊर्जा संसाधने, ऊर्जा संसाधनांचे प्रकार, संबंधित समस्या परिभाषित करा ऊर्जा संसाधने. ऊर्जा संवर्धनाची गरज, ऊर्जेचे उपाय संवर्धन.	

घटक क्र.	घटकाचे नाव	तासिका
III	महाराष्ट्र: कृषी, पशुधन आणि मासेमारी	09
	3.1 शेतीची व्याख्या- शेतीचे प्रकार- प्रमुख कृषी क्षेत्र- 3.2 शेतीशी संबंधित समस्या आणि उपाय 3.3 पशुधन संसाधनांची व्याख्या- पशुधन संसाधनांचे वितरण. पशुधन संसाधने आणि उपायांशी संबंधित मुद्दे 3.4 मत्स्यपालन परिभाषित करा - मत्स्यपालनाचे प्रकार - मासेमारी संबंधित समस्या आणि त्याचे संवर्धन-	
IV	औद्योगिक क्षेत्र, वाहतूक आणि दळणवळण क्षेत्र	09
	4.1 उद्योगांचे प्रकार आणि वैशिष्ट्ये (जड उद्योग, साखर उद्योग, कापड उद्योग आणि रासायनिक उद्योग) 4.2 औद्योगिक स्थानाचे घटक - महाराष्ट्रातील औद्योगिक क्षेत्र 4.3 वाहतूक आणि दळणवळणाची व्याख्या - वाहतुकीचे प्रकार - नेटवर्क महाराष्ट्रातील वाहतूक विकास 4.4 औद्योगिक क्षेत्र आणि वाहतूक विकासाशी संबंधित समस्या	
V	प्रात्यक्षिक	09
	5.1 भौगोलिक वैशिष्ट्यांचा नकाशा भरणे. घटक I ते IV सह समाविष्ट असलेल्या युनिट्सशी संबंधित 5.2 नकाशाचे काढणे - कोरोप्लेथ, आइसोप्लेथ, डॉट मॅप आणि पिक्टोग्राम आणि घटक I ते IV सह समाविष्ट असलेल्या युनिट्सशी संबंधित प्रवाह नकाशा	

प्रश्नपत्रिका स्वरूप 100 मार्क

- प्र.1 (घटक 1) कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा. 20
 प्र.2 (घटक 2) कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा. 20
 प्र.3 (घटक 3) कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा. 20
 प्र.4 (घटक 4) कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा. 20
 प्र.5 अ (घटक 5) नकाशा भरणे-महाराष्ट्र 10
 प्र.5 ब (घटक 5) थीमॅटिक नकाशा भरणे-महाराष्ट्र 10

UNIVERSITY OF MUMBAI

Syllabus for S.Y.B.A Course Geography (CBCS)

(Revised Syllabus w.e.f. the academic year 2022-23)

Paper – II Semester – IV Title: Geography of India

Course code: UAGEO 401 Credits: 03

Course objectives:

1. To acquaint student with the location, administrative and physical environment of the country.
2. To understand the distribution of physical and man-made environment in India.
3. To analyse the relation between physical and man-made environment.
4. To understand the problems, create awareness and promote interest for conservation of environment.
5. To develop the cartographic skills such as map reading and filling.
6. To acquaint student with use of geographic skills and knowledge and prepare them for competitive examination as well as for its implementation in their daily life.

UNIT	TOPIC	NO. OF LECTURES
Unit I	India: Location, Physiography and Climate	9 Lectures
	1.1 Location and origin of Indian subcontinent 1.2 Physiographic divisions of India 1.3 Major River-basins of India 1.4 Climate of India: Seasons and Origin and Pattern of Monsoon distribution -	
Unit II	India: Soils, Vegetation and Minerals	9 Lectures
	2.1 Soils - types and regional distribution 2.2 Forest – types, regional distribution 2.3 Minerals: types and distribution 2.4 Issues related with soil, forest and mineral resources – Conservation and management of soil, forest and mineral resources.	
Unit III	India: Agriculture, Livestock and Fishery resources	9 Lectures
	3.1 Importance and characteristics of Indian agriculture 3.2 Agriculture types and distribution of major crops-related issues- policies and programmes 3.3 Livestock resources: types and distribution, white revolution- related issues- policies and programmes 3.4 Fisheries – types and production, blue revolution- related issues- policies and programmes	

UNIT	TOPIC	NO. OF LECTURES
Unit IV	India: Energy resources, Industries, Transport and Trade	9 Lectures
	4.1 Energy resources: types and distribution- related issues-policies and programmes 4.2 Industries – types, location of major industrial regions- related issues and solutions 4.3 Transport and communication network– types and spatial distribution- issues related and solutions 4.4 Define trade- types of trade-Domestic and international trade	
Unit V	Practical	9 Lectures
	5.1 Map filling (India) – features related to unit I to IV 5.2 Thematic map reading (India) – Choropleth, Isopleth, dot map and pictogram and flow map	

Question paper pattern 100 marks

- Q.1. (Unit I) Attempt any two questions out of three. 20
Q.2. (Unit II) Attempt any two questions out of three. 20
Q.3. (Unit III) Attempt any two questions out of three. 20
Q.4. (Unit IV) Attempt any two questions out of three. 20
Q.5. A. (Unit V) (Unit V) Map filling - India 10
Q.5. B. (Unit V) Map reading - India 10

मुंबई विद्यापीठ
S.Y.B.A अभ्यासक्रम (भूगोल (CBCS))
(शैक्षणिक वर्ष 2022-23 मधील सुधारित अभ्यासक्रम)
पेपर - II सेमिस्टर - IV पेपरचे नाव: भारताचा भूगोल
कोर्स कोड: UAGEO 401 क्रेडिट्स: 03

अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे:

1. विद्यार्थ्याला स्थान, प्रशासकीय आणि भौतिक वातावरणाची ओळख करून देणे.
2. भारतातील भौतिक आणि मानवनिर्मित पर्यावरणाचे वितरण समजून घेणे.
3. भौतिक आणि मानवनिर्मित पर्यावरण यांच्यातील संबंधांचे विश्लेषण करणे.
4. पर्यावरण संवर्धन समस्या समजून घेणे, जागरूकता निर्माण करणे आणि आवड निर्माण करणे.
5. नकाशा वाचन आणि भरणे यासारखी कार्टोग्राफिक कौशल्ये विकसित करणे.
6. विद्यार्थ्याला भौगोलिक कौशल्ये आणि ज्ञानाचा वापर करून त्यांना स्पर्धा परीक्षेसाठी तसेच त्यांच्या अंमलबजावणीसाठी दैनंदिन जीवनात परिचित करणे आणि तयारी करणे.

घटक क्र.	घटकाचे नाव	तासिका
I	भारत: स्थान, रचना आणि हवामान	09
	1.1 भारतीय उपखंडाचे स्थान आणि मूळ 1.2 भारताचे भौतिकशास्त्रीय विभाग 1.3 भारतातील प्रमुख नदी-खोरे 1.4 भारताचे हवामान: ऋतूंचे हंगाम आणि मान्सून वितरण	
II	भारत: माती, वनस्पती आणि खनिजे	09
	2.1 माती - प्रकार आणि प्रादेशिक वितरण 2.2 वन - प्रकार, प्रादेशिक वितरण 2.3 खनिजे: प्रकार आणि वितरण 2.4 माती, जंगल आणि खनिज संसाधनांशी संबंधित समस्या - संवर्धन आणि माती, वन आणि खनिज संसाधनांचे व्यवस्थापन.	
III	भारत: कृषी, पशुधन आणि मत्स्यसंपत्ती	09
	3.1 भारतीय शेतीचे महत्त्व आणि वैशिष्ट्ये 3.2 शेतीचे प्रकार आणि प्रमुख पिकांशी संबंधित समस्यांचे वितरण-धोरणे 3.3 पशुधन संसाधने: प्रकार आणि वितरण, श्वेतक्रांती- संबंधित समस्या - धोरणे 3.4 मत्स्यव्यवसाय - प्रकार आणि उत्पादन, निळ्या क्रांतीशी संबंधित समस्या- धोरणे आणि योजना	

घटक क्र.	घटकाचे नाव	तासिका
IV	भारत: ऊर्जा संसाधने, उद्योग, वाहतूक आणि व्यापार	09
	4.1 ऊर्जा संसाधने: प्रकार आणि वितरण-संबंधित समस्या-धोरण आणि कार्यक्रम 4.2 उद्योग-प्रकार, प्रमुख औद्योगिक क्षेत्रांचे स्थान-संबंधित समस्या आणि उपाय 4.3 वाहतूक आणि संप्रेषण नेटवर्क- प्रकार आणि अवकाशीय वितरण- संबंधित समस्या आणि उपाय 4.4 व्यापार -व्यापाराचे प्रकार-देशांतर्गत आणि आंतरराष्ट्रीय व्यापार	
V	प्रात्यक्षिक	09
	5.1 नकाशा भरणे (भारत) - घटक I ते IV शी संबंधित वैशिष्ट्ये 5.2 थीमॅटिक नकाशा वाचन (भारत) - क्लोरोप्लेथ, आइसोप्लेथ, डॉट नकाशा आणि छाया पद्धत आणि प्रवाह नकाशा	

प्रश्नपत्रिका स्वरूप 100 मार्क

- प्र.1 (घटक 1) कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा. 20
 प्र.2 (घटक 2) कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा. 20
 प्र.3 (घटक 3) कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा. 20
 प्र.4 (घटक 4) कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा. 20
 प्र.5 अ (घटक 5) नकाशा भरणे - भारत 10
 प्र.5. ब (घटक 5) नकाशा वाचन- भारत 10

UNIVERSITY OF MUMBAI
Syllabus for S.Y.B.A / S.Y.B. Sc. Course
(Geography) (CBCS)
Revised Syllabus w.e.f. the academic year 2022-23
Paper – III Semester – III
Title: Agricultural Geography
Course code: UAGEO 302 Credits: 03

Course Objectives:

1. To acquaint students with the importance of agriculture in human civilization.
2. To understand the physical and human factors affecting agriculture.
3. To know the types of agriculture and its spatial distribution pattern in the world.
4. To study the issues related with agriculture and suggest remedial measures to overcome them.
5. To develop and promote the cartographic skills such as map reading and statistical techniques.

UNIT	TOPIC	NO. OF LECTURES
Unit I	Introduction to Agricultural Geography	9 Lectures
	1.1 Definition, nature and scope of Agricultural Geography 1.2 Origin of agriculture, major gene centres 1.3 Diffusion and change in agriculture 1.4 Agriculture and human civilizations in the world	
Unit II	Determinants of Agriculture	9 Lectures
	2.1 Physical and economic factors 2.2 Socio-cultural and political factors, role of technology 2.3 Critical appraisal of Agricultural land use model of Von Thunen 2.4 Measurement of agricultural productivity - Bhatia's Agricultural Productivity Index	
Unit III	Types of Agriculture and Distribution	9 Lectures
	3.1 Types of primitive and subsistence agriculture 3.2 Types of commercial agriculture, 3.3 Distribution and trade of major food-grains. 3.4 Modern trends in industrial crops: horticulture, floriculture, sericulture, polyhouse etc.	
Unit IV	Agricultural Problems and Sustainability of Agriculture	9 Lectures
	4.1 Environmental, socio-cultural and economic problems related with agriculture. 4.2 Green revolution, Genetic modification of crops and its impact 4.3 Agricultural policies and programmes 4.4 Sustainable agricultural practices, importance of organic Farming	
Unit V	Practical	9 Lectures
	5.1 Map filling related to 1 to 4 units on agriculture in world 5.2 Construction of statistical diagrams and graphs: line and bar graph, pie diagram, band graph representing agriculture information covering units 1 to 4.	

Question paper pattern 100 marks

- Q.1. (Unit I) Attempt any two questions out of three. 20
Q.2. (Unit II) Attempt any two questions out of three. 20
Q.3. (Unit III) Attempt any two questions out of three. 20
Q.4. (Unit IV) Attempt any two questions out of three. 20
Q.5. A. (Unit V) Map reading - World Agriculture 10
Q.5. B. (Unit V) Statistical Diagrams and Techniques 10

मुंबई विद्यापीठ
सुधारित अभ्यासक्रम शैक्षणिक वर्ष, 2022-23 (CBCS)
S.Y.B.A. (भूगोल) सेमिस्टर- III पेपर-III
पेपरचे नाव:- कृषी भूगोल
कोर्स कोड: UAGEO 302 क्रेडिट्स: 03

अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे:

1. विद्यार्थ्यांना मानवी संस्कृतीमध्ये शेतीचे महत्त्व पटवून देणे.
2. शेतीवर परिणाम करणारे भौतिक आणि मानवी घटक समजून घेणे.
3. जगातील शेतीचे प्रकार आणि त्याची स्थानिक वितरण पद्धत जाणून घेणे.
4. शेतीशी संबंधित समस्यांचा अभ्यास करून त्यावर उपाययोजना सुचवणे.
5. नकाशा वाचन आणि सांख्यिकी यासारख्या कार्टोग्राफिक कौशल्यांचा विकास करणे.

घटक क्र.	घटकाचे नाव	तासिका
I	कृषी भूगोल परिचय	09
	1.1 कृषी भूगोलाची व्याख्या, स्वरूप आणि व्याप्ती 1.2 शेतीची उत्पत्ती, प्रमुख जनुक केंद्रे 1.3 शेतीमध्ये प्रसार आणि बदल 1.4 जगातील कृषी आणि मानवी संस्कृती	
II	शेतीचे निर्धारक	09
	2.1 भौतिक आणि आर्थिक घटक 2.2 सामाजिक-सांस्कृतिक आणि राजकीय घटक, तंत्रज्ञानाची भूमिका 2.3 कृषी जमीन वापर मॉडेल- वॉन थुनेन 2.4 कृषी उत्पादकतेचे मापन - भाटिया कृषी उत्पादकता निर्देशांक	

घटक क्र.	घटकाचे नाव	तासिका
III	शेती आणि वितरणाचे प्रकार	09
	3.1 आदिम आणि निर्वाह शेतीचे प्रकार 3.2 व्यावसायिक शेतीचे प्रकार, 3.3 प्रमुख अन्नधान्यांचे वितरण आणि व्यापार. 3.4 औद्योगिक पिकांमधील आधुनिक ट्रेंड: फलोत्पादन, फुलशेती, रेशीम शेती, पॉलीहाऊस इ.	
IV	कृषी समस्या आणि शेतीची शाश्वतता	09
	4.1 पर्यावरणीय, सामाजिक-सांस्कृतिक आणि आर्थिक शेतीशी संबंधित समस्या 4.2 हरित क्रांती, पिकांचे अनुवांशिक बदल आणि त्याचे परिणाम 4.3 कृषी धोरणे आणि कार्यक्रम 4.4 शाश्वत कृषी पद्धती, सेंद्रिय पदार्थांचे महत्त्व	
V	प्रात्यक्षिक	09
	5.1 जगातील शेतीवरील नकाशा भरणे (1 ते 4 युनिट्सशी संबंधित) 5.2 सांख्यिकीय आकृत्या आणि आलेख काढणे:-रेखा आणि पट्टी आलेख, पायचार्ट आकृती, शेतीशी संबंधित स्थंभआलेख घटक 1 ते 4.	

प्रश्नपत्रिका स्वरूप 100 मार्क

- प्र.1 (घटक 1) कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा. 20
 प्र.2 (घटक 2) कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा. 20
 प्र.3 (घटक 3) कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा. 20
 प्र.4 (घटक 4) कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा. 20
 प्र.5 अ (घटक 5) नकाशा वाचन - जागतिक कृषी 10
 प्र.5 ब (घटक 5) सांख्यिकी आकृती आणि तंत्र 10

UNIVERSITY OF MUMBAI

Revised Syllabus w.e.f. Academic Year, 2022-23 (CBCS)

S.Y.B.A. (Geography), Semester – IV

Paper – III: Geography of Tourism

COURSE CODE: UAGEO-402, Credit: 03

Course objectives:

1. To know the nature and scope of Tourism Geography
2. To recognize the significance, recent trends and factors of tourism.
3. To realize the role of infrastructure and travel agency in tourism development
4. To know the importance of planning and organization of tourism
5. To study the impacts of tourism and concept of sustainable tourism
6. To know the policies of tourism and places of tourist interest in India and Maharashtra
7. To be able to mark the precise locations of tourist centres on the map of India
8. To be able to read thematic maps of India to analyse tourism related information

UNIT	TOPIC	NO. OF LECTURES
Unit I	Introduction to Geography of Tourism	09
	1.1. Tourism Geography: definition, nature and scope 1.2 Tourism: Concept, Significance and importance of geography in tourism 1.3 Types of Tourism- Recent trends in tourism 1.4 Factors influencing tourism development -Physical, economical and socio-Political	
Unit II	Tourism Infrastructure and Travel Agency	09
	2.1 Tourist accommodation: Concept and Types 2.2 Transport and tourism development – Road, Rail, Water and Air Transport 2.3 Tourism Organisations: U.N.W.T.O., TAAI, IATO, I.T.D.C. and M.T.D.C 2.4 Travel Agency: Features and Functions with reference to documentation	
Unit III	Tourism Planning, Impacts and Sustainability	09
	3. 1 Tourism planning: Need, components and levels 3.2 Impacts of tourism on economy, society, culture and environment 3.3 Sustainable tourism: concept and practices 3. 4 Eco-tourism and responsible tourism: concepts and need	
Unit IV	Tourism in India with Special Reference to Maharashtra	09
	4.1 Places of physiographic attractions in India and Maharashtra: Hill stations, valleys, wild life sanctuaries, islands, beaches etc 4.2 Places of religious importance in India and Maharashtra 4.3 Places of cultural importance in India and Maharashtra 4.4 Recent tourism policy of India and Maharashtra	

UNIT	TOPIC	NO. OF LECTURES
Unit V	Map-Filling and Thematic Map Reading (Practical)	09
	5.1 Map-filling on India outline map with reference to tourism 5.2 India thematic map-reading: located circles 5.3 India thematic map-reading: located squares 5.4 India thematic map-reading: located bars	

Question paper pattern 100 marks

- Q.1. (Unit I) Attempt any two questions out of three. 20
 Q.2. (Unit II) Attempt any two questions out of three. 20
 Q.3. (Unit III) Attempt any two questions out of three. 20
 Q.4. (Unit IV) Attempt any two questions out of three. 20
 Q.5. A. (Unit V) Map reading - World Agriculture 10
 Q.5. B. (Unit V) Statistical Diagrams and Techniques 10

मुंबई विद्यापीठ
सुधारित अभ्यासक्रम शैक्षणिक वर्ष, 2022-23 (CBCS)
S.Y.B.A. (भूगोल), सेमिस्टर - IV
पेपर - III पेपरचे नाव: पर्यटन भूगोल
कोर्स कोड: UAGEO-402, क्रेडिट: 03

अभ्यासक्रमाची उद्दिष्टे:

1. पर्यटन भूगोलाचे स्वरूप आणि व्याप्ती जाणून घेणे
2. पर्यटनाचे महत्त्व, अलीकडील ट्रेंड आणि घटक ओळखणे.
3. पर्यटन विकासामध्ये पायाभूत सुविधा आणि ट्रॅव्हल एजन्सीची भूमिका लक्षात घेणे.
4. पर्यटनाचे नियोजन आणि संघटन यांचे महत्त्व जाणून घेणे.
5. पर्यटनाचे परिणाम आणि शाश्वत पर्यटन संकल्पनेचा अभ्यास करणे
6. भारत आणि महाराष्ट्रातील पर्यटन धोरणे आणि पर्यटन स्थळे जाणून घेणे
7. भारताच्या नकाशावर पर्यटन केंद्रांची अचूक स्थाने चिन्हांकित करण्यात सक्षम होणे.
8. पर्यटनाशी संबंधित माहितीचे विश्लेषण करण्यासाठी भारताचे थीमॅटिक नकाशे वाचण्यास सक्षम असणे

घटक क्र.	घटकाचे नाव	तासिका
I	पर्यटनाच्या भूगोलाची ओळख	09
	1.1 पर्यटन भूगोल: व्याख्या, निसर्ग आणि व्याप्ती 1.2 पर्यटन: पर्यटनातील भूगोलाची संकल्पना, महत्त्व आणि महत्त्व 1.3 पर्यटनाचे प्रकार- पर्यटनातील अलीकडील ट्रेंड 1.4 पर्यटन विकासावर परिणाम करणारे घटक - भौतिक, आर्थिक आणि सामाजिक, राजकीय	
II	पर्यटन पायाभूत सुविधा आणि प्रवास एजन्सी	09
	2.1 पर्यटक निवास: संकल्पना आणि प्रकार 2.2 वाहतूक आणि पर्यटन विकास - रस्ते, रेल्वे, जल आणि हवाई वाहतूक 2.3 पर्यटन संस्था: U.N.W.T.O., TAAI, IATO, I.T.D.C. आणि M.T.D.C 2.4 ट्रॅव्हल एजन्सी: दस्तऐवजीकरणाच्या संदर्भात वैशिष्ट्ये आणि कार्ये	
III	पर्यटन नियोजन, प्रभाव आणि शाश्वतता	09
	3.1 पर्यटन नियोजन: गरज, घटक आणि स्तर 3.2 अर्थव्यवस्था, समाज, संस्कृती आणि पर्यावरणावर पर्यटनाचे परिणाम 3.3 शाश्वत पर्यटन: संकल्पना आणि पद्धती 3.4 इको-टूरिझम आणि जबाबदार पर्यटन: संकल्पना आणि गरज	

घटक क्र.	घटकाचे नाव	तासिका
IV	महाराष्ट्राच्या विशेष संदर्भासह भारतातील पर्यटन	09
	4.1 भारत आणि महाराष्ट्रातील भौतिक आकर्षणाची ठिकाणे: हिल स्टेशन, दऱ्या, वन्यजीव अभयारण्ये, बेटे, समुद्रकिनारे इ. 4.2 भारत आणि महाराष्ट्रातील धार्मिक महत्त्वाची ठिकाणे 4.3 भारत आणि महाराष्ट्रातील सांस्कृतिक महत्त्वाची ठिकाणे 4.4 भारत आणि महाराष्ट्राचे अलीकडील पर्यटन धोरण	
V	नकाशा-भरणे आणि थीमॅटिक नकाशा वाचन (प्रात्यक्षिक)	09
	5.1 पर्यटनाच्या संदर्भात भारताच्या बाह्यरेखा नकाशावर नकाशा भरणे 5.2 भारत विषयासंबंधी नकाशा-वाचन: वर्तुळ 5.3 भारत विषयासंबंधी नकाशा-वाचन:चौरस 5.4 भारत थीमॅटिक नकाशा-वाचन: स्तंभ	

प्रश्नपत्रिका स्वरूप 100 मार्क

- प्र.1 (घटक 1) कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा. 20
 प्र.2 (घटक 2) कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा. 20
 प्र.3 (घटक 3) कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा. 20
 प्र.4 (घटक 4) कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा. 20
 प्र.5 अ (घटक 5) नकाशा वाचन - जागतिक कृषी 10
 प्र.5 ब (घटक 5) सांख्यिकी आकृती आणि तंत्र 10